

Teuta SHALA - PELI

**VEPËR MONUMENTALE DHE UNIKALE PËR ARBËRORËT
DHE HISTORINË E TYRE**

**(Dr. sc. Gjon Berisha, ARBËRORËT NDËRMJET KISHËS
PERËNDIMORE DHE ASAJ LINDORE GJATË SHEKUJVE XI -
XV, Instituti i Historisë “Ali Hadri” - Prishtinë 2015, f. 675)**

Studiuesi i historisë së mesjetës, Gjon Berisha kohë më parë e finalizoi një studim disavjeçar në një libër mjaft voluminoz me titull “Arbërorët ndërmjet Kishës Perëndimore dhe asaj Lindore gjatë shekujve XI - XV”, një vepër e çmuar dhe e rrallë për këtë fushë të historisë. Botimi i librit në fjalë dëshmon qartë për një punë dhe angazhim mjaft serioze në fushën shkencore të studiuesit Gjon Berisha. Ky studim (libër), e që është i pesti në radhë i tij, është një kurorëzim i punës disavjeçare në tezen e doktoratës të cilën studiuesi Gjon Berisha e mbrojti me mjaft sukses, një vit më parë nën përkujdesjen e profesorit të nderuar, historianit dhe medievistit të mirënjohur prof. dr. Pëllumb Xhufi. Të arriturat shkencore që studiuesi Gjon Berisha na i ofron në këtë libër në thelb trajtojnë dhe nxjerrin në pah kontributin atdhetar të kishës dhe klerit gjatë shekujve XI - XV, kohë e cila përkon me ngjarje në të cilat arbërorët shpeshherë u gjenden përballë sfidave mjaft të vështira të cilat erdhën si rrjedhojë e shumë proceseve dhe ngjarjeve të

cilat i ofruan rrethanat kohore, jo vetëm tek shqiptarët e mesjetës, por edhe në vendet përreth tyre.

Periudha kohore e cila trajtohet në këtë libër e që kapë harkun kohor shek. XI - XV, nuk ishte një përcaktim i rastësishme nga ana e autorit të monografisë, ngase siç na shpjegon ai në hyrje të saj përcaktimi për të studiuar dhe ndriçuar këtë periudhë të historisë sonë, u bë duke marrë për bazë dy ngjarje të mëdha të asaj kohe për kishën në përgjithësi, dhe në veçanti për arbërorët. E para (shek. XI, 1054), lidhet me ndarjen e parë zyrtare kishtare në mes të Kostandinopojës dhe Romës, kurse e dyta (shek. XV) lidhet më rënien e këtyre trojeve përfundimisht nën sundimin osman. Në vazhden e këtyre të dhënave studiuesi Gjon Berisha monografinë e tij shkencore “Arbërorët ndërmjet Kishës Perëndimore dhe asaj Lindore gjatë shekujve XI - XV”, e fillon duke trajtuar gjendjen kishtare tek iliro - arbërorët deri në shek. XI, duke u nisur nga fillimet e krishterimit dhe organizimit kishtar, për të vazhduar me gjendjen e kishës gjatë dyndjeve sllave, luftën kundër ikonave dhe manifestimeve të saj në trevat arbërore, për krishterimin dhe identitetin e arbërorëve gjatë mesjetës, për të përmbyllur këtë kapitull me komunitetin politik dhe fetar të arbërorëve gjatë mesjetës.

Në librin në fjalë studiuesi Gjon Berisha duke trajtuar problemin e arbërorëve ndërmjet Kishës Perëndimore dhe asaj Lindore gjatë shekujve XI - XV, i referohet edhe problemit të zonës Durrës - Arbër, ndërmjet kishës ortodokse dhe asaj katolike, duke sjellë argumente dhe duke sfiduar një pjesë të historiografisë së huaj ku dëshmon se pavarësisht rrethanave, arbërorët e këtyre viseve, arritën të mbijetojnë, të dalin si faktorë dhe në numër, kur rrethanat politike e mundësonin këtë gjë. Po ashtu, duke iu referuar dokumenteve mesjetare të shek. XIV - XV, përfshirë edhe ato serbe, studiuesi Berisha thekson se ato dëshmojnë se popullsia arbërore ishte në masë dhe mbizotëruese në këto treva. Në librin “Arbërorët ndërmjet Kishës Perëndimore dhe asaj Lindore gjatë shekujve XI - XV”, autori i qaset edhe problemit të Argjipeshkvisë Diokle-Tivar gjatë shek. XI - XV, duke u përqendruar fillimisht tek kontinuiteti iliro-arbëror në Diokle/Zetë, për të vazhduar me elaborimin e shumë çështjeve të rëndësishme që lidhen e

Argjipeshkvinë e Tivarit gjatë shek. XI - XV, për të përfunduar me monumentet kishtare në Arbërinë Veriore dhe Zetë, duke vënë në dukje se numri i kishave në Arbërinë Veriore ishte i konsiderueshëm, dhe kjo tregon për rolin qendror që luante besimi në kuadër të jetës qytetare dhe ndikimi i saj në masat e gjera. Përveç kësaj, në kushtet e mesjetës, kisha përfaqësonte jo vetëm një forcë kishtare e shpirtërore, por në shumë raste edhe atë të pushtetit politiko-civil, ekonomik dhe në disa raste edhe atë gjyqësor - thekson ai.

Një çështje tjetër tejet e debatuar, që autori i qaset me mjaft përkushtim në këtë studim shkencor është edhe ajo e gjendjes kishtare në Kosovë gjatë shek. XI - XV, të cilën studiuesi Gjon Berisha me mjaft përkushtim i qaste në kapitullin e katërt "Gjendja kishtare në Kosovë gjatë shek. XI - XV". Duke i shqyrtuar burimet historike që i referohen kësaj çështjeje ai potencon se burimet që i ka përdorur përkitazi me këtë çështje konkludojnë se në këto vise, kishte banorë shqiptarë katolikë të dëshmuar në dokumente gjithandej gjatë gjithë mesjetës, por të cilët gjatë periudhës së sundimit bizantin, bullgar e sidomos atij nemanjid, nën influencën e faktorëve politikë e fetarë iu nënshtruan një procesi të gjatë të ortodoksizmit, proces i cili vazhdoi më vonë njëkohësisht edhe me procesin e islamizimit, vënë në dukje ai.

Në kapitullin e pestë, përkatësisht në kapitullin e fundit të këtij libri, autori i qaset edhe rolit civil të kishës në jetën ekonomike, shoqërore, kulturore si dhe sjelljeve të klerikëve arbërorë, ku vë në pah rolin e kishës edhe në jetën sociale, politike, ekonomike, kulturore e arsimore, tek arbërorët gjatë mesjetës, duke potencuar se roli dhe kontributi i klerit në shoqërinë mesjetare arbërore del të jetë për faktin se kisha ishte promotore pothuajse e të gjitha segmenteve të jetës, qofshin ato të natyrës laike apo kishtare. Fare në fund, duhet shtuar se vlerë dhe rëndësi librit "Arbërorët ndërmjet Kishës Perëndimore dhe asaj Lindore gjatë shekujve XI - XV", i japin edhe aparaturore shkencore, ku veçojmë rezymenë në gjuhën angleze, fjalorin e emrave, burimet dhe literaturën, si dhe indeksin e emrave. Duke ju referuar librit "Arbërorët ndërmjet Kishës Perëndimore dhe asaj Lindore gjatë shekujve XI - XV", mund të konstatojmë se libri në fjalë për nga përmbajtja, mënyra

se si autori i është qasur problemeve të shumta duke filluar që nga shek. XI për të vazhduar deri në shek. XV, me një sërë problemesh që i karakterizojnë trevat arbërore, qoftë në aspektin, politik, fetar, social, ekonomik, kulturor e arsimor në përgjithësi, paraqet interes të veçantë jo vetëm për opinionin shkencor, por edhe më gjerë, duke shërbye si burim i rëndësishëm dhe i pamohueshëm informacioni për arbërorët dhe vetë historinë e tyre gjatë periudhës kohore që trajtohet në libër. Për këtë fakt, librin “Arbërorët ndërmjet Kishës Perëndimore dhe asaj Lindore gjatë shekujve XI - XV”, me plotë të drejtë e kemi quajtur vepër monumentale dhe unike për arbërorët dhe historinë e tyre.